

Kultuuriministri määruse „Kohanemisprogramm“ seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Määrus kehtestatakse Riigikogus 18. mail 2026. a vastu võetud välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse ja sellega Euroopa Liidu kodaniku seadusesse ning välismaalaste seadusesse tehtud muudatuste rakendamiseks. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse uus terviktekst jõustub 12. juunil 2026. a.

Määrus kehtestatakse Euroopa Liidu kodaniku seaduse § 49¹ lõike 3, välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse § 96 lõike 3 ning välismaalaste seaduse § 223¹ lõike 1 alusel.

Euroopa Liidu kodaniku seaduse § 49¹ lõike 3 kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega kohanemisprogrammi, kohanemisprogrammis osalemisse suunamise ning selles osalemise tingimused ja korra Euroopa Liidu kodanikule ja tema perekonnaliikmele, kes on omandanud elamisõiguse või kellele on antud elamisõigus või kelle elamisõigust on pikendatud.

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse § 96 lõike 3 ja välismaalaste seaduse § 223¹ lõike 1 kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega välismaalase kohanemisprogrammi, kohanemisprogrammis osalemisse suunamise ning selles osalemise tingimused ja korra.

Kuni 30. aprillini 2021. a kuulus kohanemispoliitika valdkond Siseministeeriumi vastutusalasse. Seni on kohanemisprogramm olnud reguleeritud siseministri 13. augusti 2014. a määrusega nr 34 „Kohanemisprogramm“. Vabariigi Valitsuse 16. aprilli 2021. a määrusega nr 34 muudeti Siseministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi põhimäärusi, mille tulemusel anti lõimumis-, sealhulgas kohanemispoliitika eesmärkide kavandamine ja elluviimine Kultuuriministeeriumi vastutusalasse. Seetõttu vastutab uussisserändajate kohanemispoliitika valdkonna eest kultuuriminister.

Määrusega ajakohastatakse kohanemisprogrammi ülesehitust, sihtrühmi ning kohanemisprogrammis osalemise tingimusi ja korda. Regulatsioon viiakse kooskõlla välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muudatustega, mis tulenevad Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapaketi rakendamisest.

Seoses rahvusvahelise kaitse korralduse muudatustega lisandub kohanemisprogrammi uus sihtrühm – rahvusvahelise kaitse taotlejad –, kellele luuakse eraldi sisseelamismoodul ning kehtestatakse uus lisa 7.

Samuti ajakohastatakse kohanemisprogrammi moodulite süsteemi vastavalt uussisserändajate vajadustele ja senisele rakenduspraktikale. Õppe- ja teadusmooduli pakkumine lõpetatakse ning kohanemisprogramm keskendub laiendatud baasmoodulile, digimoodulile ning teistele praktilist toimetulekut toetavatele teemamoodulitele.

Määruse rakendamine toob kaasa täiendava korraldusliku ja finantsilise mõju seoses kohanemisprogrammi sihtrühma ja teenuste laiendamisega.

Eelnõu peamised mõjud tulenevad kohanemisprogrammi laiendamisest uuele sihtrühmale, programmi sisu ja õppevormide ajakohastamisest ning teenuse korralduse digitaliseerimisest, mis suurendab lühiajaliselt rakendusasutuste töökoormust, kuid parandab pikemas vaates kohanemisprogrammi tõhusust ja kättesaadavust.

Eelnõuga ei kehtestata uussisserändajatele täiendavaid aruandlus- ega dokumenteerimiskohustusi väljaspool kohanemisprogrammis osalemise korraldamiseks vajalikku teabevahetust.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakonna nõunik Margarita Källo (margarita.kallo@kul.ee, 5624 5840) ning õigus- ja haldusosakonna õigusnõunik Siiri Pelisaar (siiri.pelisaar@kul.ee, 628 2225).

2. Eelnõu eesmärk

Eelnõu eesmärk on kehtestada uus kohanemisprogrammi regulatsioon ning viia see kooskõlla Euroopa Liidu kodaniku seaduse, välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse ja välismaalaste seaduse muudatustega.

Eelnõu üheks peamiseks eesmärgiks on kohandada kohanemisprogramm Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapaketi rakendamisest tulenevate muudatustega rahvusvahelise kaitse valdkonnas. Seoses välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muudatustega lisandub kohanemisprogrammi uus sihtrühm – rahvusvahelise kaitse taotlejad. Selleks luuakse uus sisseelamismoodul, mille eesmärk on toetada rahvusvahelise kaitse taotlejate esmaseid teadmisi ja toimetulekut Eestis viibimise ning rahvusvahelise kaitse taotluse menetlemise ajal.

Eelnõu eesmärk on ajakohastada kohanemisprogrammi ülesehitust, osalemise tingimusi ja korralduslikku raamistikku vastavalt muutunud tööprotsessidele ja ministeeriumidevahelisele tööjaotusele. Kohanemispoliitika valdkonna üleminekul Kultuuriministeeriumi vastutusalasse ning Integratsiooni Sihtasutuse rolli suurenemisel täpsustatakse kohanemisprogrammi korraldust ja terminikasutust.

Lisaks on eelnõu eesmärk ajakohastada kohanemisprogrammi moodulite süsteemi vastavalt uussisserändajate vajadustele ja senisele rakenduspraktikale. Õppe- ja teadusmooduli pakkumine lõpetatakse, kuna senine praktika näitab vähest huvi nimetatud moodulite vastu. Samuti käsitletakse õppimisvõimalustega seotud teemasid juba kohanemisprogrammi baasmooduli raames ning kõrg- ja kutseõppeasutused toetavad õppima asuvate välisüliõpilaste ja kutseõppe õppijate kohanemist ka oma tugitegevuste kaudu. Seetõttu ei ole nende moodulite eraldiseisev pakkumine kohanemisprogrammi raames enam põhjendatud.

Samas on viimaste aastate rakenduspraktika näidanud suurenenud vajadust Eesti digiriigi toimimise, digitaalsete avalike teenuste kasutamise ning Eesti ühiskonna ja kultuuriruumi parema mõistmise toetamiseks. Sellest tulenevalt keskendub kohanemisprogramm edaspidi praktilist toimetulekut toetavatele moodulitele, sealhulgas laiendatud baasmoodulile, digimoodulile ning töö-, ettevõtlus- ja peremoodulitele.

Eelnõu eesmärk on tagada, et kohanemisprogramm vastaks Eesti muutunud rändekorraldusele, Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapaketi tulenevatele kohustustele ning uussisserändajate tegelikele vajadustele, toetades nende teadlikku ja iseseisvat toimetulekut Eesti ühiskonnas.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb neljast peatükist ja kümnest paragrahvist.

Eelnõu § 1 kohaselt kehtestatakse määrusega kohanemisprogramm, kohanemisprogrammis osalemise suunamise ning selles osalemise tingimused ja kord. Säte tuleneb Euroopa Liidu kodaniku seaduse § 49¹ lõikest 3, välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse § 96 lõikest 3 ning välismaalaste seaduse § 223¹ lõikest 1, mille kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega kohanemisprogrammi, kohanemisprogrammis osalemise suunamise ning selles osalemise tingimused ja korra.

Eelnõu §-s 2 sätestatakse määruks kasutatavad mõisted. Lõikes 1 määratletakse uussisserändaja mõiste ning loetletakse kohanemisprogrammi sihtrühmad.

Uussisserändajana käsitatakse käesoleva määruse tähenduses täisealist isikut, kes on Eestis seaduslikult elanud vähem kui viis aastat ning kellele on antud tähtajaline elamisluba või elamisõigus välismaalaste seaduse, Euroopa Liidu kodaniku seaduse või välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse alusel. Võrreldes varasema regulatsiooniga täiendatakse sihtrühma **rahvusvahelise kaitse taotlejatega**, kellele on antud õigus Eestis viibida välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse alusel. Muudatus tuleneb Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapaketi rakendamisest ning välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muudatustest.

Lõikes 2 määratletakse kohanemisprogrammi mõiste. Kohanemisprogramm on riiklik kooolitusprogramm uussisserändaja Eestis kohanemise toetamiseks. Kohanemisprogramm koosneb teemamoodulitest ja eesti keele õppes. Säte kirjeldab kohanemisprogrammi üldist ülesehitust ning rõhutab programmi eesmärki toetada uussisserändaja esmaseid teadmisi ja toimetulekut Eesti ühiskonnas.

Eelnõu §-s 3 sätestatakse kohanemisprogrammi eesmärk ja korraldaja.

Kohanemine on osa laiemast lõimumisprotsessist ning loob eelduse uussisserändaja edukaks iseseisvaks toimetulekuks Eesti ühiskonnas. Kohanemisprogrammi eesmärk on toetada uussisserändajat Eesti ühiskonda sisenemise algusfaasis, pakkudes talle esmaseid teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest, õigustest ja kohustustest, igapäevasest toimetulekust, avalike teenuste kasutamisest, Eesti kultuuriruumist ning eesti keele õppimise võimalustest.

Varajane ja süsteemne kohanemise toetamine aitab vähendada hilisemaid sotsiaalseid, keelelisi ja kultuurilisi takistusi ning toetab uussisserändaja teadlikku osalemist ühiskonnaelus. Samuti aitab see tugevdada ühiskondlikku sidusust, usaldust riigi ja avalike institutsioonide vastu ning ennetada sotsiaalset tõrjutust ja kogukondlikku eraldumist. Seetõttu nähakse eelnõuga kohanemisprogrammis osalemise võimalus ette ka rahvusvahelise kaitse taotlejatele juba rahvusvahelise kaitse menetluse ajal.

Lõikes 2 sätestatakse kohanemisprogrammi korraldaja. Riik korraldab kohanemisprogrammi **Integratsiooni Sihtasutuse** kaudu, lähtudes Euroopa Liidu kodaniku seadusest, välismaalasele

rahvusvahelise kaitse andmise seadusest ja välismaalaste seadusest tulenevatest volitusnormidest. Integratsiooni Sihtasutus on riigi asutatud sihtasutus, mille eesmärk on toetada eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste lõimumist Eesti ühiskonda, sealhulgas kohanemist ja eesti keele õpet.

Eelnõu 2. peatükis sätestatakse kohanemisprogrammis osalemisse suunamise ja osalemisvõimalustest teavitamise kord.

Eelnõu §-s 4 reguleeritakse kohanemisprogrammis osalemisse suunamist. Paragrahvi eesmärk on määratleda, millisel alusel ja millisel menetlushetkel erinevad uussisserändajate sihtrühmad kohanemisprogrammi suunatakse.

Lõikes 1 sätestatakse, et uussisserändaja suunatakse kohanemisprogrammis osalema Politsei- ja Piirivalveameti poolt. Suunamise alus sõltub uussisserändaja Eestis viibimise õiguslikust alusest ning vastava staatuse või õiguse andmise menetlusest. Sättes eristatakse erinevaid sihtrühmi, et tagada selgus kohanemisprogrammi suunamise aluste ja menetlushetkede osas.

Lõikes 2 sätestatakse, et **alla 18-aastast uussisserändajat** kohanemisprogrammis osalema **ei suunata**. Kohanemisprogramm on kavandatud täisealistele uussisserändajatele. Alaealiste kohanemise, keeleõppe ja haridusliku toe korraldus toimub teiste haridus- ja sotsiaalvaldkonna meetmete kaudu.

Eelnõu §-s 5 reguleeritakse uussisserändaja teavitamist kohanemisprogrammis osalemise võimalustest.

Lõikes 1 sätestatakse, et pärast kohanemisprogrammi suunamist teavitab kohanemisprogrammi korraldaja uussisserändajat talle ette nähtud teemamoodulitest, keeleõppest ning nendes osalemise võimalustest.

Paragrahvi eesmärk on muuta kohanemisprogrammi teavitamise korraldus paindlikumaks ja kasutajasõbralikumaks ning siduda teavitamine vahetumalt tegelike koolitusvõimalustega. Varasema praktika kohaselt toimus korduvsuunamine kindla perioodilisusega sõltumata sellest, kas kohanemisprogrammi *Settle in Estonia* portaalis olid isikule sobivad koolitused parasjagu avatud. See tähendas praktikas olukordi, kus uussisserändaja sai teavituse kohanemisprogrammis osalemise kohta, kuid ei saanud end kohe sobivale koolitusele registreerida. Selline korraldus vähendas osalemismotivatsiooni ning eeldas uussisserändajalt koolitusvõimaluste pidevat iseseisvat jälgimist.

Lõikes 2 sätestatakse, et teavitamisel arvestatakse kohanemisprogrammi teemamoodulite ja keeleõppe kättesaadavust ning uussisserändaja varasemat osalemist kohanemisprogrammis, sealhulgas läbimata teemamooduleid ja keeleõpet. Praktikas toimub teavitamine automaatselt hetkel, kui kohanemisprogrammi portaalis avanevad uued koolitused. Süsteem arvestab sealjuures uussisserändaja sihtrühma, talle kohalduvaid kohustuslikke mooduleid, varasemat osalemist ning läbimata teemamooduleid ja keeleõpet. Selline lahendus võimaldab uussisserändajal registreeruda sobivale koolitusele vahetult pärast teavituse saamist ning muudab kohanemisprogrammis osalemise tõhusamaks ja paremini sihtrühma vajadusi arvestavaks.

Eelnõu 3. peatükis sätestatakse kohanemisprogrammi sisu ning selles osalemise tingimused ja kord.

Eelnõu §-s 6 reguleeritakse kohanemisprogrammi ülesehitust, sihtrühmapõhist korraldust ning kohanemisprogrammi mooduleid ja keeleõpet. Paragrahv sätestab, millistel sihtrühmadel on ligipääs erinevatele teemamoodulitele ja eesti keele õppe tasemetele, samuti nendes osalemise kohustuslikkuse või vabatahtlikkuse.

Lõikes 1 sätestatakse kohanemisprogrammi üldine ülesehitus. Kohanemisprogramm koosneb teemamoodulitest ja eesti keele õppest ning on üles ehitatud sihtrühmapõhiselt, arvestades uussisserändaja Eestis viibimise alust. Sihtrühmapõhine lähenemine võimaldab arvestada erinevate uussisserändajate vajaduste, õiguste ja Eestis viibimise eesmärkidega ning tagada, et kohanemisprogramm vastaks võimalikult hästi konkreetse sihtrühma esmase kohanemise vajadustele.

Lõigetes 2–5 sätestatakse erinevatele sihtrühmadele kohalduvad kohanemisprogrammi moodulid ning nende kohustuslikkus või vabatahtlikkus.

Lõikes 2 sätestatakse välismaalaste seaduse ning Euroopa Liidu kodaniku seaduse alusel Eestis viibivate uussisserändajate kohanemisprogrammi ülesehitus. Nimetatud sihtrühmale koosneb kohanemisprogramm baasmoodulist, digimoodulist, töö-, ettevõtlus- ja peremoodulist ning eesti keele õppest tasemetel A1–B1. Kohanemisprogrammis osamine on sellele sihtrühmale vabatahtlik.

Lõikes 2 sätestatud kohanemisprogrammis osamise vabatahtlikkus ei välista, et välismaalaste seaduses võib olla sätteid, mis on seotud kohanemisprogrammi läbimisega. Näiteks on välismaalaste seaduse § 210² lõike 1 punktide 11 ja 4 kohaselt püsivalt Eestisse elama asumiseks antava tähtajalise elamisloa üheks lisatingimuseks muuhulgas kohanemisprogrammi läbimine ning eesti keele oskus vähemalt A2-tasemel. Eesti keele oskust tõendatakse Haridus- ja Noorteameti korraldatud riikliku eesti keele tasemeeksami kaudu. Seega ei tulene kohanemisprogrammis osamise kohustus käesolevast määrusest, vaid vastava elamisloa andmise tingimustest, mis on sätestatud välismaalaste seaduses.

Lõikes 3 sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejatele kohustuslik sisseelamismoodul ning A1-taseme eesti keele õpe. Rahvusvahelise kaitse taotlejate kohanemisprogramm keskendub esmasele ja kiirelt omandatavale praktilisele teabele, mis toetab taotleja toimetulekut rahvusvahelise kaitse menetluse ajal. Sisseelamismoodulis käsitletakse muu hulgas töötamisega seotud õigusi ja kohustusi, tööalase ekspluateerimise ning inimkaubanduse riske ja abi saamise võimalusi, et toetada rahvusvahelise kaitse taotlejate teadlikku ja turvalist toimetulekut Eestis. Arvestades rahvusvahelise kaitse menetluse ajaliselt piiratud iseloomu, on kohanemisprogramm kujundatud sihistatult ning keskendub esmavajalikele teadmistele ja oskustele. Seetõttu ei nähta rahvusvahelise kaitse taotlejatele ette osalemist teistes teemamoodulites ega kõrgemate keeleoskustasemete õppes. A1-taseme eesti keele õppe võimaldamine juba menetluse ajal aitab tagada keeleõppe järjepidevust ning loob eeldused sujuvamaks jätkamiseks järgmiste keeleoskustasemete õppesse pärast rahvusvahelise kaitse staatuse saamist.

Lõikes 4 sätestatakse rahvusvahelise kaitse saajatele kohustuslik baasmoodul ning eesti keele õpe tasemetel A1–B1. Rahvusvahelise kaitse saajatele on võrreldes teiste sihtrühmadega ette nähtud ulatuslikum kohustuslik kohanemisprogramm, arvestades nende suuremat vajadust riigipoolse kohanemistoetuse järele. Ligipääs teistele kohanemisprogrammi teemamoodulitele avaneb pärast rahvusvahelise kaitse saajale suunatud baasmooduli või lühimooduli läbimist.

Selline ülesehitus aitab tagada, et uussisserändaja omandab esmalt teadmised Eesti riigi, ühiskonna, õiguste ja kohustuste ning igapäevase toimetuleku kohta, mis on vajalikud edasiseks teadlikuks osalemiseks teistes kohanemisprogrammi moodulites.

Lõikes 5 sätestatakse ajutise kaitse saajatele kohustuslik baasmoodul ning A1-taseme eesti keele õpe. Täiendavalt on neil võimalik osaleda digimoodulis ning eesti keele õppes tasemetel A2 ja B1. Ajutise kaitse saajate kohanemisprogrammi ülesehitus lähtub ajutise kaitse ajutisest iseloomust ning vajadusest tagada esmased teadmised ja praktiline toimetulek Eestis. Seetõttu keskendub kohanemisprogramm selle sihtrühma puhul eelkõige baasteadmiste ja esmase kohanemise toetamisele. Juhul kui isiku Eestis viibimise alus muutub, kohaldatakse talle vastava sihtrühma kohanemisprogrammis osalemise tingimusi ja võimalusi.

Lõikes 6 sätestatakse, et kohanemisprogrammi teemamoodulite sisu, maht ja õppevormid on kehtestatud määruse lisades 1–7. Lisades on sätestatud baasmoodul, digimoodul, töömoodul, peremoodul, ettevõtlusmoodul, rahvusvahelise kaitse saajale ja ajutise kaitse saajale suunatud baas- ja lühimoodulid ning rahvusvahelise kaitse taotlejale suunatud sisseelamismoodul.

Õppevormide määratlemisel on lähtutud vajadusest tagada kohanemisprogrammi paindlikkus ning võimalus kohandada teenuse osutamist vastavalt sihtrühmade vajadustele ja tulevastele arengutele õppe- ja digilahendustes. Seetõttu võimaldavad lisades sätestatud õppevormid kasutada erinevaid kontaktõppe, e-õppe ja kombineeritud õppe lahendusi vastavalt konkreetse mooduli eesmärgile ja sisule. Kohanemisprogrammi e-õppe rakendamisel kasutatakse Digiriigi Akadeemia e-õppekeskkonda, mis toimib kohanemisprogrammi e-õppe keskse platvormina.

Lõikes 7 sätestatakse eesti keele õppe eeldatav maht tasemete kaupa. Keeleõppe mahu määramisel on lähtutud senisest kohanemisprogrammi rakenduspraktikast ning eesmärgist tagada piisav juhendatud õppe maht keeleoskuse omandamiseks vastaval tasemel.

Kohanemisprogrammi keeleõpe põhineb juhendatud õppel, kuna kohanemisprogrammis osalemise tingimused ei näe ette riikliku eesti keele tasemeeksami sooritamise kohustust ühelt keeletasemelt järgmisele liikumiseks. Seetõttu on oluline tagada õppijale pidev juhendatud õppeprotsess ning koolitajapoolne tugi kogu õppe vältel. See on eriti oluline A1-taseme puhul, mille osas Eestis riiklikku tasemeeksamit ei korraldata.

Keeleõpe on korraldatud põhimõttel, et õppeprotsess toimub sihtkeeles ehk eesti keeles, kasutamata vahenduskeelt. Tegemist on rahvusvaheliselt tunnustatud ja praktikas tõendatud keeleõppe metoodikaga, mis toetab keeleoskuse loomulikku omandamist ning suurendab õppija aktiivset keelekasutust õppeprotsessi jooksul. Samuti võimaldab sihtkeelne õpe tagada keeleõppe kättesaadavuse väga erineva keele- ja kultuuritaustaga sihtrühmadele, kelle puhul ei ole võimalik tagada kõikidele õppijatele sobiva vahenduskeele olemasolu.

Eelnõu §-s 7 sätestatakse kohanemisprogrammis osalemise ja programmi läbimise tingimused. Paragrahv reguleerib teemamoodulite ja eesti keele õppe läbimise põhimõtteid, kohanemisprogrammis osalemise arvestust, keeleõppe läbimise tingimusi ning kohanemisprogrammi katkestamise ja erandite kohaldamise aluseid.

Lõike 1 kohaselt arvestatakse kohanemisprogrammis osalemist eraldi iga läbitud teemamooduli ning eesti keele õppe taseme kaupa. Sätte eesmärk on võimaldada paindlikku ja sihtrühmapõhist kohanemisprogrammis osalemist, kus teemamooduleid ja erinevaid keeleoskustasemeid käsitletakse iseseisvate õppeosadena. Selline lähenemine võimaldab arvestada uussisserändaja

varasemat osalemist kohanemisprogrammis, tema kohustuslikke mooduleid ning individuaalset õpiteekonda.

Lõike 2 kohaselt loetakse teemamoodul läbituks, kui uussisserändaja on osalenud vastava teemamooduli õppekavas ettenähtud mahus ja viisil. Sätte eesmärk on tagada, et kohanemisprogrammi läbimise arvestus põhineb tegelikul osalemisel ning õppekavas ette nähtud õppevormide järgimisel. Teemamoodulite täpsem sisu, maht ja õppevormid on sätestatud määruse lisades.

Teemamoodul loetakse läbituks, kui uussisserändaja on osalenud vähemalt 80% ulatuses õppekavas ettenähtud juhendatud õppes. Selline lähenemine võimaldab arvestada õppija mõjuvate ja ettenägematute puudumistega, säilitades samal ajal nõude tegelikuks osalemiseks õppeprotsessis.

Lõike 3 kohaselt saab teemamoodulit kohanemisprogrammi raames üldjuhul läbida ühe korra. Erand on ette nähtud rahvusvahelise kaitse saajatele, kellel on võimalik osaleda baasmoodulis või selle osas korduvalt.

Sätte eesmärk on tagada kohanemisprogrammi koolituskohtade võimalikult tõhus ja eesmärgipärane kasutamine, arvestades, et tegemist on avalikest vahenditest rahastatava teenusega. Samas võimaldab erand arvestada rahvusvahelise kaitse saajate suurema kohanemisvajadusega ning vajadusega omandada esmased teadmised Eesti ühiskonnast, õigustest ja kohustustest paindlikumal viisil.

Lõike 4 kohaselt loetakse kohanemisprogrammi raames toimuv eesti keele õpe läbituks, kui uussisserändaja on osalenud keeleõppes määruse §-s 6 ette nähtud tasemel ja mahus.

Sätte eesmärk on siduda kohanemisprogrammi keeleõppe läbimise arvestus tegeliku õppeprotsessis osalemisega. Kohanemisprogrammi keeleõpe põhineb juhendatud õppel ning keeleoskustaseme läbimine ei ole seotud riikliku tasemeeksami sooritamise kohustusega. Selline lähenemine võimaldab keskenduda eelkõige keeleõppe järjepidevusele ja praktilise keeleoskuse arendamisele.

Kohanemisprogrammi keeleõpe loetakse läbituks, kui uussisserändaja on osalenud vähemalt 80% ulatuses ettenähtud juhendatud õppes. Selline lähenemine võimaldab arvestada õppija mõjuvate ja ettenägematute puudumistega, säilitades samal ajal nõude tegelikuks osalemiseks õppeprotsessis.

Lõike 5 kohaselt ei pea kohanemisprogrammi raames eesti keele õppes osalema uussisserändaja, kes omandab eesti keeles põhi-, kesk- või kõrgharidust.

Sätte eesmärk on vältida olukorda, kus isik osaleb samaaegselt paralleelselt mitmes riiklikult toetatud eesti keele õppe protsessis. Eesti õppekeele tasemehariduse omandamine eeldab juba iseenesest pidevat kokkupuudet eesti keelega ning toetab keeleoskuse arengut igapäevase õppeprotsessi kaudu. Samuti pakuvad haridusasutused õppijatele täiendavaid keeleõppe- ja kohanemist toetavaid meetmeid.

Säte puudutab isikuid, kes parasjagu omandavad eestikeelset tasemeharidust. Praktikas on võimaldatud kohanemisprogrammi keeleõppes osaleda ka isikutel, kes on eestikeelse tasemehariduse varem omandanud, kuid vajavad jätkuvalt täiendavat tuge eesti keele oskuse

arendamisel. Kohanemisprogrammi keeleõppe eesmärk on toetada uussisserändajate tegelikku eesti keele omandamist ja praktilist keelekasutust.

Lõike 6 kohaselt ei võimaldata üldjuhul kohanemisprogrammi raames tasuta osalemist samal eesti keele tasemel isikule, kes on vastava taseme kohanemisprogrammi keeleõppe juba läbinud või kes on viimase viie aasta jooksul läbinud riigieelarvest või välisvahenditest rahastatud kohustusliku taseme keeleõppe.

Sätte eesmärk on vältida sama keeletaseme korduvat riiklikku rahastamist ning tagada avalike vahendite võimalikult eesmärgipärane kasutamine. Kohanemisprogrammi keeleõppekohtade arv on piiratud ning regulatsiooni eesmärk on toetada keeleõppe kättesaadavust võimalikult paljudele uussisserändajatele.

Sätte kujundamisel on arvestatud välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduses sisalduva põhimõttega vältida sama taseme tasuta keeleõppe korduvat rahastamist. Samal ajal ei sätesta lõige absoluutset keeldu või subjektiivse õiguse täielikku välistamist, vaid väljendab kohanemisprogrammi korralduslikku põhimõtet keeleõppe pakkumisel.

Lõike 7 kohaselt ei pea kohanemisprogrammi raames eesti keele õppes osalema uussisserändaja, kes on sooritanud eesti keele tasemeeksami vastaval keeleoskustasemel või omandanud vastava taseme keeleoskuse muul viisil ning tõendab seda nõutud tunnistusega.

Sätte eesmärk on vältida olukorda, kus uussisserändaja osaleb kohanemisprogrammi raames keeleõppes tasemel, millele vastav keeleoskus on tal juba olemas. Sellega tagatakse kohanemisprogrammi keeleõppe ressursside eesmärgipärane kasutamine ning välditakse sama keeleoskustaseme korduvat omandamist.

A1-taseme puhul on keeleoskuse tõendamiseks piisav koolitaja väljastatud tunnistus, kuna Eestis ei korraldata A1-taseme riiklikku eesti keele tasemeeksamit. A2- ja kõrgemate tasemete puhul peab tunnistus olema väljastatud Keeleameti tegevusloaga koolitaja poolt, et tagada keeleõppe kvaliteet ja vastavus täienduskoolituse ning keeleseadusest tulenevatele nõuetele.

Lõike 8 kohaselt esitab uussisserändaja kohanemisprogrammi korraldajale tõendi hariduse omandamise kohta või tunnistuse keeleõppe läbimise kohta juhul, kui ta soovib tugineda lõigetes 5 või 7 sätestatud alustele kohanemisprogrammi keeleõppes mitteosalemiseks.

Sätte eesmärk on võimaldada kohanemisprogrammi korraldajal kontrollida keeleõppes mitteosalemise aluseks olevate asjaolude olemasolu ning tagada kohanemisprogrammi korralduse ja keeleõppe arvestuse õiguspärasus.

Lõike 9 kohaselt on uussisserändajal õigus katkestada kohanemisprogrammi eesti keele õpe üks kord iga keeleoskustaseme (A1–B1) kohta, teavitades sellest koheselt kirjalikult kohanemisprogrammi korraldajat.

Sätte eesmärk on võimaldada paindlikku lähenemist olukordades, kus uussisserändajal ei ole temast sõltumatutel või mõjuvatel põhjustel võimalik alustatud keeleõpet samal kursusel jätkata. Uussisserändajad on sageli olukorras, kus nad peavad samaaegselt tegelema mitmete kohanemisega seotud küsimustega, sealhulgas elukoha, töö, pereelu, tervise ning muude igapäevaste korralduslike küsimustega. Keeleõppe jooksul võivad tekkida ka ettenägematud

asjaolud, näiteks haigestumine, töökoha või töökorralduse muutus või muud mõjuvad põhjused, mis takistavad kursuse jätkamist.

Sätte eesmärk on toetada uussisserändaja võimalust jätkata eesti keele õppimist ka juhul, kui keeleõppe katkestamine osutub vältimatuks. Riigi eesmärk on toetada uussisserändajate tegelikku eesti keele omandamist ning võimaldada neil saavutada keeleoskus, mis toetab nende iseseisvat toimetulekut Eestis.

Samas eeldab säte uussisserändajalt vastutustundlikku käitumist ning kohest kirjalikku teavitamist kohanemisprogrammi korraldajale asjaoludest, mis takistavad keeleõppe jätkamist. Praktikas toimub teavitamine kirjalikult, üldjuhul e-posti teel. Õigeaegne teavitamine võimaldab kohanemisprogrammi korraldajal keeleõppe kohti tõhusamalt hallata ning vajadusel pakkuda vabanevaid õppekohti teistele õppijatele.

Katkestamise võimalus on ette nähtud üks kord iga keeleoskustaseme kohta. Sellega püütakse tasakaalustada ühelt poolt paindlikku ja õppijat toetavat lähenemist ning teiselt poolt avalike vahendite eesmärgipärast kasutamist.

Lõike 10 kohaselt ei kohaldata lõikes 9 sätestatud keeleõppe katkestamise piirangut rahvusvahelise kaitse taotlejale.

Erandi eesmärk on arvestada rahvusvahelise kaitse taotlejate eripärase olukorraga. Rahvusvahelise kaitse menetlus on ajaliselt piiratud ning menetluse ajal ei ole taotlejal üldjuhul võimalik töötada, mistõttu on tal võimalik keskenduda kohanemisprogrammile ja eesti keele õppele intensiivsemalt kui teistel sihtrühmadel.

Sättest tulenev erand võimaldab rahvusvahelise kaitse taotlejale paindlikumat lähenemist eesti keele õppes osalemisel ning toetab eesmärki tagada võimalikult varajane ja järjepidev keeleõpe juba rahvusvahelise kaitse menetluse ajal.

Lõike 11 kohaselt loetakse kohanemisprogramm läbituks juhul, kui uussisserändaja on läbinud kõik talle kohustuslikud teemamoodulid ja kohustusliku eesti keele õppe.

Sätte eesmärk on selgelt määratleda, millal loetakse kohanemisprogrammis osalemise kohustus täidetuks nende sihtrühmade puhul, kellele kohanemisprogrammis osamine on täielikult või osaliselt kohustuslik. Kohanemisprogrammi läbimise arvestamisel lähtutakse üksnes konkreetsele sihtrühmale kohustuslikuks määratud moodulitest ja keeleõppest, mitte vabatahtlikest moodulitest või täiendavatest osalemisvõimalustest.

Lõike 12 kohaselt osaleb uussisserändaja, kes terviseseisundi tõttu ei ole võimeline kohanemisprogrammi täielikult läbima, kohanemisprogrammis sellises ulatuses ja sellisel viisil, mida tema terviseseisund võimaldab.

Sätte eesmärk on tagada kohanemisprogrammi paindlik rakendamine olukordades, kus uussisserändaja terviseseisund või erivajadus ei võimalda tal osaleda kohanemisprogrammis tavapärasel mahul või vormis. Säte hõlmab muu hulgas puudega isikuid ning isikuid, kelle terviseseisund võib ajutiselt või püsivalt mõjutada nende osalemisvõimekust.

Praktikas toimub kohanemisprogrammis osalemise erisuste kohaldamine uussisserändaja algatusel. Uussisserändajal on võimalik pöörduda kirjalikult kohanemisprogrammi korraldaja

poole ning selgitada, millises ulatuses või vormis on tal tervises seisundist tulenevalt võimalik kohanemisprogrammis osaleda. Vajaduse korral võib isik esitada oma tervises seisundit kinnitavaid dokumente, sealhulgas arstitõendi, kuid see ei ole alati eeltingimuseks erisuse kohaldamisel.

Kohanemisprogrammi korraldaja ei anna tervises seisundile meditsiinilist hinnangut, vaid lähtub otsustamisel eelkõige uussisserändaja esitatud selgitustest ja olemasolevast teabest, arvestades hea halduse ja mõistlikkuse põhimõtteid. Kohanemisprogrammis osalemise erisus fikseeritakse kohanemisprogrammi infosüsteemis, et vastav teave oleks kättesaadav ka Politsei- ja Piirivalveametile. Praktikast tehakse selliste juhtumite puhul vajaduse korral koostööd ka Politsei- ja Piirivalveametiga.

Lõike 13 kohaselt võib uussisserändaja kohanemisprogrammis osaleda üksnes tema Eestis viibimise õiguse kehtivusaja jooksul.

Sätte eesmärk on siduda kohanemisprogrammis osalemise õigus isiku kehtiva Eestis viibimise alusega. Kohanemisprogramm on mõeldud Eestis seaduslikult viibivate uussisserändajate kohanemise toetamiseks ning selle pakkumine eeldab isiku kehtivat õigust Eestis viibida.

Säte aitab tagada ka kohanemisprogrammi sihipärase korralduse ning avalike vahendite eesmärgipärase kasutamise, välistades olukorrad, kus kohanemisprogrammis osaletakse pärast Eestis viibimise õigusliku aluse lõppemist.

Eelnõu §-s 8 sätestatakse kohanemisprogrammi baasmooduli erisus välismaalaste seaduse § 309¹⁴ lõikes 1 nimetatud uussisserändajatele.

Säte kohaselt suunatakse nimetatud sihtrühma kuuluv uussisserändaja tavapärase rahvusvahelise kaitse saajale mõeldud baasmooduli asemel lühimoodulisse vastavalt määruse lisale 6.

Erisuse kehtestamise vajadus tekkis seoses Ukraina sõja hoogustumise tõttu Eestisse saabunud rahvusvahelise kaitse saajatega, kelle kohanemisvajadused ja Eestis viibimise asjaolud on mitmes aspektis sarnased ajutise kaitse saajatega. Seetõttu peeti põhjendatuks võimaldada nimetatud sihtrühmale lühema ja sihistatuma kohanemisprogrammi läbimist.

Ajutise kaitse saajale suunatud baasmooduli ja lühimooduli sisu ning käsitletavad teemad on üldjoontes sarnased, kuid erinevad õigusliku staatusega seotud selgituste poolest. Lühimoodul keskendub esmavajalikule praktilisele teabele ning võimaldab kohanemisprogrammi paindlikumat korraldust olukordades, kus täismahus baasmooduli läbimine ei ole vajalik.

Eelnõu 4. peatükk koosneb rakendussätetest.

Eelnõu § 9 kohaselt jätkatakse enne määruse jõustumist alustatud kohanemisprogrammis osalemist siseministri 13. augusti 2014. a määruses nr 34 „Kohanemisprogramm“ sätestatud tingimustel ja korras.

Sätte eesmärk on tagada õigusselgus ja õiguspärane üleminek uuele regulatsioonile olukorras, kus uussisserändaja on alustanud kohanemisprogrammis osalemist enne käesoleva määruse jõustumist. Üleminekusäte väldib olukorda, kus juba alanud kohanemisprogrammis osalemise tingimused muutuksid isiku jaoks poole õppeprotsessi pealt.

Eelnõu § 10 kohaselt tunnistatakse kehtetuks siseministri 13. augusti 2014. a määrus nr 34 „Kohanemisprogramm“.

Säte on vajalik seoses uue kohanemisprogrammi määruse kehtestamisega. Kuna käesoleva määrusega kehtestatakse kohanemisprogrammi terviklik uus regulatsioon, puudub vajadus varasema määruse edasi kehtimiseks.

Määruse lisade selgitused

Määruse lisades 1–7 sätestatakse kohanemisprogrammi teemamoodulite täpsem sisu, eeldatav maht ning õppevormid. Lisade eesmärk on tagada kohanemisprogrammi ühtne ülesehitus ning võimaldada kohanemisprogrammi rakendamisel arvestada erinevate sihtrühmade vajaduste ja kohanemisteedadega.

Lisade koostamisel on lähtutud kohanemisprogrammi senisest rakenduspraktikast, uussisserändajate vajadustest ning Eesti ühiskonna ja teenuste arengust. Õppevormide kirjeldamisel on peetud oluliseks säilitada piisav paindlikkus, et võimaldada tulevikus kasutada erinevaid kontaktõppe, e-õppe ja kombineeritud õppe lahendusi vastavalt konkreetse mooduli eesmärgile ja sihtrühmale.

Lisa 1. Baasmoodul

Lisa 1 sätestab kohanemisprogrammi baasmooduli sisu, eeldatava mahu, õppevormid ning baasmooduli läbinud isiku üldpädevused. Baasmoodul on suunatud määruse § 2 lõike 1 punktides 1–3 nimetatud uussisserändajatele ning selle eesmärk on toetada nende esmast kohanemist Eesti ühiskonnas, andes vajalikud alusteadmised iseseisvaks toimetulekuks Eestis.

Baasmooduli eeldatav maht on 16 akadeemilist tundi ning õpet võib läbi viia juhendatud õppe, e-õppe või nende kombinatsioonina. Õppevormide määratlemisel on peetud oluliseks säilitada piisav paindlikkus, et võimaldada kohanemisprogrammi rakendamisel kasutada erinevaid õppelahendusi vastavalt sihtrühma vajadustele ja tehniliste lahenduste arengule.

Baasmooduli ülesehitust on võrreldes varasema praktikaga ajakohastatud ning moodul keskendub senisest enam Eesti kultuuriruumi, ühiskondlike väärtuste, digiriigi ja praktilise toimetuleku teemadele. Moodul koosneb kolmest teemaplokist:

1. Eesti kultuur, ühiskondlikud väärtused ja riigiidentiteet;
2. riiklikud institutsioonid, e-teenused ja tööelu;
3. igapäevaelu ja toimetulek.

Esimeses teemaplokis käsitletakse Eesti ajaloo, rahvusliku identiteedi, eesti keele, kultuuriruumi ja ühiskondlike väärtustega seotud küsimusi. Tähelepanu pööratakse muu hulgas inimõigustele, võrdsusele, mittediskrimineerimisele, usuvabadusele ning kultuurilise mitmekesisuse aktsepteerimisele.

Teises teemaplokis käsitletakse muu hulgas töötamisega seotud õigusi ja kohustusi, kus käsitletakse Eesti riigikorraldust, õigusi ja kohustusi, digiriigi toimimist, tööelu ning haridussüsteemi. Võrreldes varasema baasmooduliga on suurem rõhk Eesti digiriigi teenuste kasutamise oskustel ja teadlikkusel Eesti töö- ning ettevõtluskeskkonnast. Tööelu käsitlemisel

pööratakse tähelepanu ka töötaja õigustele, tööalase ärakasutamise ja inimkaubanduse riskidele ning abi saamise võimalustele.

Kolmas teemaplokk keskendub praktilisele igapäevaelule ja toimetulekule Eestis. Käsitletakse tervishoiu-, sotsiaal- ja transpordisüsteemi, elukoha korralduse, finantskirjaoskuse, turvalisuse ning usaldusväärsete teabeallikatega seotud küsimusi.

Baasmooduli üldpädevused kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mille omandamist kohanemisprogramm toetab. Üldpädevuste kujundamisel on lähtutud vajadusest toetada uussisserändaja teadlikku toimetulekut Eesti ühiskonnas, avalike teenuste kasutamise oskust ning arusaamist Eesti kultuuri- ja väärtusruumist.

Lisa 2. Digimoodul

Lisa 2 sätestab kohanemisprogrammi digimooduli sisu, tasemed, õppevormid, eeldatava mahu ning digimooduli läbinud isiku üldpädevused. Digimooduli eesmärk on toetada uussisserändaja kohanemist Eesti digiriigis ning suurendada tema võimekust kasutada Eestis igapäevaseks toimetulekuks vajalikke digilahendusi, avalikke e-teenuseid ja infosüsteeme, selle kaudu vähendades digitaalsest tõrjutusest tulenevaid takistusi. Mooduli eesmärk ei ole uussisserändajate üldiste digipädevuste arendamine ega teiste riiklike digioskuste arendamise meetmete dubleerimine, vaid Eesti digiriigi toimimise, teenuste ja tööriistade tutvustamine kohanemise eesmärgil.

Digimoodulit viiakse ellu erinevates õppevormides, sealhulgas kontaktõppe, veebipõhise õppe ja e-õppe vormis, lähtudes mooduli sisust ja sihtrühma vajadustest. Edasijõudnute taseme digimooduli rakendamisel on kavandatud Digiriigi Akadeemia platvormi kasutamine, et kasutada olemasolevaid riiklikke e-õppe lahendusi ning vältida dubleerivate süsteemide loomist.

Digimooduli loomise vajadus tuleneb Eesti ühiskonna ulatuslikust digitaliseeritusest ning asjaolust, et avalike teenuste, tööelu ja igapäevase asjaajamise kasutamine eeldab Eestis järjest enam oskust kasutada digitaalseid teenuseid ja infosüsteeme. Kohanemisprogrammi senine rakenduspraktika on näidanud, et paljud uussisserändajad vajavad täiendavat tuge Eesti digikeskkonna, e-teenuste ning digiturvalisuse põhimõtete mõistmisel ja kasutamisel.

Mooduli raames tutvustatakse uussisserändajatele Eesti digiriigi toimimispõhimõtteid, olulisemaid avalikke e-teenuseid ja portaale ning digitaalseid tööriistu, mis toetavad nende kohanemist Eestis. Sealhulgas käsitletakse näiteks eesti.ee portaali, digitaalse identiteedi kasutamist, kohanemisprogrammi infosüsteeme ning muid teenuseid, mille kasutamine on vajalik Eestis elamiseks, õppimiseks, töötamiseks ja avalike teenuste kasutamiseks.

Arvestades uussisserändajate väga erinevat digitaalset tausta, võib moodul sisaldada ka elementaarsete oskuste omandamist, kui need on vajalikud Eesti digikeskkonnas iseseisvaks toimetulekuks. Sellisel juhul ei ole eesmärk õpetada üldisi arvuti- või internetikasutuse oskusi, vaid võimaldada uussisserändajal kasutada kohanemiseks vajalikke teenuseid ja teabeallikaid.

Moodulis käsitletakse ka tehisintellektil põhinevate tööriistade kasutamise võimalusi ulatuses, mis toetab kohanemist Eestis, näiteks ametliku teabe leidmist, tõlkimist ning Eesti ühiskonnas toimetulekuks vajaliku informatsiooni mõistmist. Arvestades uussisserändajate keelelist ja

kultuurilist mitmekesisust, võivad sellised lahendused aidata ületada keelebarjääre olukordades, kus vajalik teave ei ole kättesaadav õppija emakeeles.

Digimoodul on üles ehitatud kolmel erineval tasemel:

1. algtase;
2. kesktase;
3. edasijõudnute tase.

Tasemetepõhine lähenemine võimaldab arvestada uussisserändajate väga erineva varasema digipädevusega ning pakkuda nende vajadustele vastavat õpet. Uussisserändaja osaleb ühel digimooduli tasemel, mille ta valib oma esialgse digipädevuse enesehinnangu alusel.

Alg- ja kesktaseme digimoodul viiakse läbi juhendatud õppes, sealhulgas kontaktõppe või veebipõhise õppe vormis. Edasijõudnute taseme digimoodul toimub e-õppe vormis. Õppevormide valikul on lähtutud vajadusest tagada ühelt poolt õppijale vajalik juhendatud tugi madalama digipädevuse korral ning teiselt poolt võimaldada suurema digipädevusega õppijatele paindlikumat ja iseseisvamat õppekorraldust.

Digimooduli läbivaks teemaks kõikidel tasemetel on digiturvalisus ja digihügieen, sealhulgas isikuandmete kaitse, turvaline autentimine ning teadlik käitumine digikeskkonnas. Arvestades Eesti ühiskonna tugevat sõltuvust digitaalsetest teenustest ja infosüsteemidest, peetakse oluliseks kujundada uussisserändajates oskus kasutada digikeskkonda turvaliselt ning teadlikkust võimalikest riskidest ja digiohtudest.

Digimooduli algtase keskendub esmase digipädevuse kujundamisele ning Eesti digiteenuste kasutamise põhioskustele. Õppes käsitletakse muu hulgas digiseadmete kasutamist, interneti ja e-posti kasutamise aluseid, videopõhist suhtlust, e-identiteeti, autentimisvahendeid ning olulisemaid riiklikke e-teenuseid. Samuti pööratakse tähelepanu digiturvalisusele ja levinumate digipettuste ennetamisele.

Kesktaseme digimoodul keskendub Eesti digiteenuste iseseisvale kasutamisele igapäevaelu korraldamisel. Õppes käsitletakse muu hulgas tervishoiu-, töö-, pere-, eluaseme- ja kohalike omavalitsuste digiteenuseid, ametlikku digisuhtlust ning usaldusväärse teabe leidmist ja hindamist digikeskkonnas.

Edasijõudnute taseme digimoodul keskendub Eesti digiriigi võimaluste teadlikule kasutamisele ning keerukamates elulistes olukordades vajalike digiteenuste rakendamisele. Tähelepanu pööratakse muu hulgas ametlikule digisuhtlusele, andmete kasutamise põhimõtetele, tehisintellektil põhinevate tööriistade kasutamisele teabe leidmisel ja tõlkimisel ning küberturvalisuse riskide ennetamisele.

Digimooduli üldpädevused kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mille omandamist kohanemisprogramm toetab. Üldpädevuste kujundamisel on lähtutud eesmärgist toetada uussisserändaja iseseisvat toimetulekut Eesti digiriigis, suurendada tema valmisolekut kasutada avalikke digiteenuseid ning kujundada teadlikku ja turvalist digikäitumist.

Lisa 3. Töömoodul

Lisa 3 sätestab töömooduli sisu, eeldatava mahu, õppevormid ning töömooduli läbinud isiku üldpädevused. Töömooduli eesmärk on toetada uussisserändaja teadlikku osalemist Eesti

tööturul ning anda ülevaade Eestis töötamise, tööõiguse, maksusüsteemi ja tööturuteenustega seotud põhimõtetest.

Töömooduli eeldatav maht on 8 akadeemilist tundi ning õpet võib läbi viia juhendatud õppe, e-õppe või nende kombinatsioonina. Õppevormide määratlemisel on peetud oluliseks säilitada paindlikkus, et võimaldada tööelu ja tööturuga seotud teadmiste omandamist erinevates õpikeskkondades ja sihtrühmade vajadustest lähtudes.

Töömoodulis käsitletakse Eestis töötamise ja tööeluga seotud praktilisi küsimusi, sealhulgas tööõigust, töötaja õigusi ja kohustusi, maksusüsteemi, töötus- ja ravikindlustust ning Eesti töökultuuri. Samuti antakse ülevaade Eesti Töötukassa teenustest, Euroopa Liidu sisese tööalase liikumise põhimõtetest ning töörändega saabunud uussissirändajatele pakutavatest tugiteenustest.

Lisaks kohustuslikele teemadele sisaldab töömoodul soovituslikke teemasid, mis võimaldavad käsitleda täiendavalt näiteks pensionisüsteemi, karjääriteenuseid, täiendusõppe võimalusi ning Euroopa Liidu sisese tööalase liikumise erijuhtumeid. Selline lähenemine võimaldab kohandada koolituse sisu vastavalt sihtrühma vajadustele ja taustale.

Töömooduli üldpädevused kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mille omandamist kohanemisprogramm toetab. Üldpädevuste kujundamisel on lähtutud eesmärgist suurendada uussissirändaja teadlikkust Eesti tööturu toimimisest, tööõigusest ja tööturuteenustest ning toetada tema iseseisvat ja teadlikku osalemist tööelus.

Lisa 4. Peremoodul

Lisa 4 sätestab peremooduli sisu, eeldatava mahu, õppevormid ning peremooduli läbinud isiku üldpädevused. Peremooduli eesmärk on toetada uussissirändaja ja tema perekonna toimetulekut Eestis ning anda ülevaade pereelu, laste kasvatamise, toetuste, hariduse ja sotsiaalteenustega seotud võimalustest ja õigustest.

Peremooduli eeldatav maht on 8 akadeemilist tundi ning õpet võib läbi viia juhendatud õppe, e-õppe või nende kombinatsioonina. Õppevormide määratlemisel on lähtutud vajadusest tagada paindlik ligipääs pereeluga seotud teadmistele erinevate sihtrühmade vajadusi arvestades.

Peremoodulis käsitletakse Eestis pereeluga seotud õigusi, toetusi ja teenuseid, sealhulgas lapse õigusi, lastehoiuteenuseid, perehüvitisi, vanemahüvitist ja lapsehoolduspuhkust. Samuti antakse ülevaade laste haridusvõimalustest, noorsootöö- ja huvihariduse võimalustest ning riigi ja kohalike omavalitsuste pakutavatest tugiteenustest. Moodulis käsitletakse ka vaimse tervise teemat ning antakse ülevaade erinevatest nõustamis- ja tugivõimalustest.

Lisaks kohustuslikele teemadele sisaldab peremoodul soovituslikke teemasid, mis võimaldavad käsitleda täiendavalt näiteks haridussüsteemi, sotsiaalhoolekannet, tööturuteenuseid, vabatahtlikku tegevust ning piirkondlikke kultuuri- ja vaba aja võimalusi. Selline ülesehitus võimaldab kohandada koolituse sisu vastavalt sihtrühma vajadustele ja elukorraldusele.

Peremooduli üldpädevused kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mille omandamist kohanemisprogramm toetab. Üldpädevuste kujundamisel on lähtutud eesmärgist suurendada uussissirändaja teadlikkust Eestis pereelu, laste õiguste, toetuste ja teenuste korraldusest ning

toetada tema võimekust teha teadlikke otsuseid pereelu ja laste heaolu puudutavates küsimustes.

Lisa 5. Ettevõtlusmoodul

Lisa 5 sätestab ettevõtlusmooduli sisu, eeldatava mahu, õppevormid ning ettevõtlusmooduli läbinud isiku üldpädevused. Ettevõtlusmooduli eesmärk on toetada uussisserändaja teadlikku tegutsemist Eesti ettevõtluskeskkonnas ning anda ülevaade ettevõtlusega alustamise, ettevõtlusvormide, maksusüsteemi ja ettevõtlusega seotud tugivõimaluste põhimõtetest.

Ettevõtlusmooduli eeldatav maht on 8 akadeemilist tundi ning õpet võib läbi viia juhendatud õppe, e-õppe või nende kombinatsioonina. Õppevormide määratlemisel on lähtutud vajadusest tagada paindlik ja sihtrühma vajadusi arvestav ligipääs ettevõtlusega seotud teadmistele.

Ettevõtlusmoodulis käsitletakse Eestis ettevõtluse ja töötamisega seotud üldpõhimõtteid, ettevõtlusrände eripärasid, ettevõtlusvorme ning ettevõtlusega seotud õiguslikke ja maksualaseid küsimusi. Samuti antakse ülevaade ettevõtlusega alustamise võimalustest, ettevõtlustoetustest, ettevõtjaportaalist ning Eesti ettevõtlus- ja iduettevõtluskeskkonnast.

Moodulis käsitletakse ka ettevõtjatele suunatud tugivõrgustikke ja organisatsioone, sealhulgas ettevõtjate liite, Invest in Estonia tegevusi ning iduettevõtlusega seotud kogukondi. Lisaks sisaldab moodul soovituslikke teemasid, mis võimaldavad käsitleda täiendavalt näiteks piiriülest ettevõtlust, loa- ja teatamiskohustusega tegevusalasid, töökultuuri ning ettevõtlusega seotud sotsiaalseid tagatiseid.

Ettevõtlusmooduli üldpädevused kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mille omandamist kohanemisprogramm toetab. Üldpädevuste kujundamisel on lähtutud eesmärgist suurendada uussisserändaja teadlikkust Eesti ettevõtlus- ja majanduskeskkonna toimimisest ning toetada tema valmisolekut alustada või arendada ettevõtlustegevust Eestis.

Lisa 6. Baas- ja lühimoodul rahvusvahelise kaitse saajale ning baasmoodul ajutise kaitse saajale

Lisa 6 sätestab rahvusvahelise kaitse saajale suunatud baasmooduli, rahvusvahelise kaitse saajale suunatud lühimooduli ning ajutise kaitse saajale suunatud baasmooduli sisu, mahu, õppevormid ja üldpädevused. Nende moodulite eesmärk on toetada rahvusvahelise kaitse ja ajutise kaitse saajate esmast kohanemist Eesti ühiskonnas, arvestades nende õiguslikku staatust ja kohanemisvajadusi.

Rahvusvahelise kaitse saajale suunatud täismahus baasmoodul on võrreldes tavapärase baasmooduliga mahukam ning keskendub lisaks üldisele kohanemisele ka rahvusvahelise kaitse staatusega seotud õigustele, kohustustele ja teenustele. Mooduli eeldatav maht on 25–40 akadeemilist tundi juhendatud õpet. Arvestades rahvusvahelise kaitse saajate suuremat vajadust riigipoolse toe ja juhendamise järele, võimaldab määrus vajaduspõhiselt osaleda baasmoodulis või selle osas korduvalt.

Täismahus baasmoodulis käsitletakse muu hulgas Eesti riigi- ja ühiskonnakorraldust, õigusi ja kohustusi, tööturgu, tervishoidu, haridust, pereelu, sotsiaalteenuseid, praktilist toimetulekut ning Eesti kultuuri- ja väärtusruumi. Täiendavalt pööratakse tähelepanu rahvusvahelise kaitse

staatusega seotud õiguslastele küsimustele ning pikaajalist kohanemist toetavatele teemadele, sealhulgas kogukondlikule osalusele ja sotsiaalsetele võrgustikele.

Rahvusvahelise kaitse saajale suunatud lühimoodul on mõeldud olukordadeks, kus täismahus baasmooduli läbimine ei ole vajalik. Lühimooduli loomise vajadus tekkis seoses Ukraina sõja tõttu Eestisse saabunud rahvusvahelise kaitse saajatega, kelle kohanemisvajadused ja Eestis viibimise asjaolud on mitmes aspektis sarnased ajutise kaitse saajatega. Seetõttu peeti põhjendatuks võimaldada nimetatud sihtrühmale lühema ja sihistatuma kohanemisprogrammi läbimist.

Lühimooduli eeldatav maht on juhendatud õppe korral 4–8 akadeemilist tundi või e-õppes 4–6 tundi. Moodul keskendub esmavajalikule praktilisele teabele Eesti ühiskonna, õiguste ja kohustuste, töötamise, teenuste kasutamise ning igapäevase toimetuleku kohta. Võrreldes täismahus baasmooduliga on lühimooduli teemad kompaktsemad ja praktilisema fookusega.

Ajutise kaitse saajale suunatud baasmoodul on ülesehituselt ja mahult sarnane rahvusvahelise kaitse saajale suunatud lühimooduliga, kuid käsitleb ajutise kaitse staatusega seotud õigusi, kohustusi ja teenuseid. Mooduli eesmärk on toetada ajutise kaitse saajate kiiret ja praktilist kohanemist Eestis, keskendudes esmavajalikule teabele Eesti ühiskonna, avalike teenuste ja igapäevase toimetuleku kohta.

Kõikides lisa 6 moodulites käsitletakse lisaks õiguslikule staatusele ka töötamist, haridust, tervishoidu, pereelu, sotsiaalteenuseid, praktilist igapäevast toimetulekut ning kogukondlikku osalust toetavaid teemasid. Moodulite üldpädevuste kujundamisel on lähtutud eesmärgist toetada rahvusvahelise kaitse ja ajutise kaitse saajate teadlikku ja iseseisvat toimetulekut Eesti ühiskonnas.

Lisa 7. Sisseelamismoodul

Lisa 7 sätestab rahvusvahelise kaitse taotlejale suunatud sisseelamismooduli sisu, mahu, õppevormi ning üldpädevused. Sisseelamismoodul on uus kohanemisprogrammi osa, mille loomine tuleneb Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapaketi rakendamisest ning välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muudatustest, millega laiendatakse kohanemisprogrammi sihtrühma rahvusvahelise kaitse taotlejatele.

Sisseelamismooduli eesmärk on toetada rahvusvahelise kaitse taotlejate esmast kohanemist Eestis juba rahvusvahelise kaitse menetluse ajal. Varajane kohanemise toetamine aitab vähendada teadmatuset ja kultuurierinevustest tulenevaid riske, toetab Eesti ühiskonna toimimise mõistmist ning aitab ennetada sotsiaalset tõrjutust, kapseldumist ja ühiskondlikku eraldumist. Samuti toetab see turvalisust, teadlikku käitumist ning Eesti ühiskonna väärtusruumi mõistmist.

Sisseelamismooduli eeldatav maht on 16 akadeemilist tundi juhendatud õpet. Arvestades rahvusvahelise kaitse taotlejate olukorra eripära ja võimalikku haavatavust, peeti vajalikuks tagada vahetu kontakt koolitajaga ning võimalus saada vajaduse korral täiendavaid selgitusi ja tuge.

Sisseelamismoodulis käsitletakse Eesti riigi ja ühiskonna toimimise aluseid, rahvusvahelise kaitse taotleja õigusi ja kohustusi, igapäevast toimetulekut, tervist, haridust, turvalisust, digitaalseid oskusi ning tööelu ja majandusliku toimetuleku põhimõtteid. Eraldi tähelepanu

pööratakse Eesti kultuuriruumi, ühiskondlike väärtuste ja käitumisnormide tutvustamisele, et toetada teadlikku ja turvalist toimetulekut Eesti ühiskonnas.

Moodulis käsitletakse ka vaimse tervise ja psühhosotsiaalse toe teemasid, abi otsimise võimalusi, laste õigusi ning tööalase eksploateerimise ja inimkaubanduse riske. Selliste teemade käsitlemist peetakse vajalikuks, arvestades rahvusvahelise kaitse taotlejate võimalikku haavatavat olukorda ning vajadust toetada nende teadlikkust õigustest, kohustustest ja abivõimalustest Eestis.

Sisseelamismooduli üldpädevused kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mille omandamist kohanemisprogramm toetab. Üldpädevuste kujundamisel on lähtutud eesmärgist toetada rahvusvahelise kaitse taotleja iseseisvat ja teadlikku toimetulekut Eestis viibimise ajal ning valmistada ette tema võimalikku edasist kohanemis- ja lõimumisteed Eestis.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on lähtutud välislepingutest, Euroopa Liidu õigusaktidest ning välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muudatustest, mis on seotud Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapakti rakendamisega.

Eelnõuga laiendatakse kohanemisprogrammi sihtrühma rahvusvahelise kaitse taotlejatele ning sätestatakse neile suunatud sisseelamismoodul. Muudatused on seotud Euroopa Liidu ühise varjupaigasüsteemi arendamise ning varajase kohanemise toetamise põhimõtetega.

Kohanemisprogrammi täpsem sisu, ülesehitus ja moodulite korraldus kuuluvad liikmesriigi pädevusse ning Euroopa Liidu õigus neid otseselt ei reguleeri. Käesolev eelnõu on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamiseks tehtavate seadusemuudatustega ning toetab nende rakendamist kohanemisprogrammi korralduses.

5. Määruse mõju

Eelnõu mõju on tervikuna positiivne ning toetab kohanemisprogrammi ajakohastamist vastavalt uussisserändajate vajadustele, Eesti ühiskonna arengule ning Euroopa Liidu rände- ja varjupaigapakti rakendamisest tulenevatele muutustele.

Muudatused aitavad parandada uussisserändajate teadlikkust Eesti ühiskonna toimimisest, toetavad iseseisvat toimetulekut, eesti keele omandamist ja avalike teenuste kasutamist ning suurendavad kohanemisprogrammi paindlikkust ja kättesaadavust erinevatele sihtrühmadele.

Eelnõuga kaasneb täiendav töö- ja korralduskoormus eelkõige kohanemisprogrammi korraldamise ja arendamisega seotud asutustele, kuid muudatuste eesmärk on muuta kohanemisprogramm pikemas perspektiivis tõhusamaks, paremini sihistatuks ning kasutajasõbralikumaks.

Eelnõul ei ole negatiivset mõju keskkonnale ega regionaalarengule. Eelnõu mõju ühiskondlikule sidususele ja sisejulgeolekule on tervikuna positiivne, kuna muudatused toetavad varajast kohanemist ning aitavad vähendada sotsiaalse tõrjutuse ja ühiskondliku eraldumise riske.

Mõju uussisserändajatele

Eelnõu mõjutab otseselt kohanemisprogrammi sihtrühma kuuluvaid uussisserändajaid, muutes kohanemisprogrammi ülesehitust, sisu ja korraldust paindlikumaks ning paremini uussisserändajate tegelikke vajadusi arvestavaks.

Kõige suurem mõju avaldub rahvusvahelise kaitse taotlejatele, kellele luuakse esmakordselt võimalus ja kohustus osaleda kohanemisprogrammis juba rahvusvahelise kaitse menetluse ajal. Selleks luuakse uus sisseelamismoodul, mille eesmärk on toetada rahvusvahelise kaitse taotlejate varajast kohanemist Eestis ning anda esmased teadmised Eesti riigi, ühiskonna, õiguste ja kohustuste, igapäevase toimetuleku ning turvalise käitumise kohta. Varajane kohanemise toetamine aitab vähendada teadmatusest ja kultuurierinevustest tulenevaid riske ning toetab teadlikumat ja iseseisvamat toimetulekut Eestis viibimise ajal.

Muudatused mõjutavad ka teisi uussisserändajaid, kuna kohanemisprogrammi moodulite ülesehitust ja sisu ajakohastatakse vastavalt senisele rakenduspraktikale ning uussisserändajate vajadustele. Õppe- ja teadusmoodulite pakkumine lõpetatakse, kuna nende vastu on kohanemisprogrammi senise rakendamise jooksul olnud väga väike huvi ning vastavaid teemasid käsitletakse muudes kohanemisprogrammi moodulites või toetavad neid kõrgkoolid ja haridusasutused oma tegevuse kaudu. Nende asemele on kohanemisprogrammis suurem rõhk praktilisel igapäevasel toimetulekul, Eesti digiriigi teenuste kasutamise oskusel, Eesti kultuuri- ja väärtusruumi mõistmisel ning ühiskonnas osalemist toetavatel teadmistel ja oskustel.

Oluliselt muutub ka baasmooduli ülesehitus ja sisu. Võrreldes varasema korraldusega suureneb baasmooduli maht ning moodulisse lisandub eraldi Eesti kultuuri-, väärtusruumi- ja ühiskondlike normide käsitus. Suurem tähelepanu Eesti kultuuriruumi, ajaloo, komberuumi ja ühiskondlike väärtuste tutvustamisele aitab toetada uussisserändajate teadlikumat kohanemist ning vähendada kultuurierinevustest tulenevaid arusaamatusi. Samuti toetab see ühiskondlikku sidusust ning Eesti ühiskonna toimimise ja väärtuspõhimõtete paremat mõistmist.

Digimooduli lisamine toetab uussisserändajate võimekust kasutada Eesti digiriigi teenuseid iseseisvalt ja turvaliselt. See aitab vähendada digitaalsest tõrjutusest tulenevaid takistusi ning suurendab teadlikkust digiturvalisusest ja küberturvalisusega seotud riskidest.

Eelnõuga laiendatakse ka kohanemisprogrammis kasutatavaid õppevorme. Lisaks juhendatud kontaktõppele võimaldatakse suuremas ulatuses kasutada e-õpet ja kombineeritud õppevorme. See muudab kohanemisprogrammis osalemise paindlikumaks ning võimaldab paremini arvestada uussisserändajate töö-, pere- ja elukorralduslike vajadustega.

Positiivne mõju uussisserändajatele kaasneb ka kohanemisprogrammi suunamise ja teavitamise protsessi muutmisega. Uue korralduse kohaselt toimub uussisserändajate teavitamine kohanemisprogrammi koolitustest ajal, mil neile avaneb tegelik võimalus registreeruda sobivale koolitusele. See vähendab olukordi, kus uussisserändaja peab iseseisvalt pidevalt jälgima koolituste avanemist, ning toetab motiveeritumat ja sujuvamat osalemist kohanemisprogrammis.

Mõju haldus- ja töökoormusele

Eelnõu mõjutab eelkõige Kultuuriministeeriumi kui kohanemispoliitika eest vastutava ministeeriumi ning kohanemisprogrammi korraldajat Integratsiooni Sihtasutust. Võrreldes senise regulatsiooniga kaasneb eelnõuga nii lühi- kui pikaajaline töökoormuse suurenemine.

Suurim mõju tuleneb kohanemisprogrammi laiendamisest rahvusvahelise kaitse taotlejatele. Uue sihtrühma kaasamine eeldab sisseelamismooduli väljatöötamist, õppe- ja metoodiliste materjalide loomist, koolitajate ettevalmistamist, teenuse käivitamist ning kohanemisprogrammi pakkumise korralduslikku ümberkujundamist. Lisaks kaasneb rahvusvahelise kaitse taotlejate süstemaatilise kaasamisega kohanemisprogrammi täiendav jooksev töökoormus, sealhulgas koolituste planeerimine, sihtrühma prognoosimine, hangete läbiviimine, teenuse haldamine, aruandlus ning koostöö teiste asutustega.

Töökoormuse suurenemine kaasneb ka kohanemisprogrammi sisu ja struktuuri ajakohastamisega. Muudatused eeldavad olemasolevate moodulite analüüsimist, vahehindamise tulemuste arvestamist, õppekavade ja õppematerjalide uuendamist ning uute moodulite ja õppevormide väljatöötamist.

Täiendav töökoormus kaasneb ka kohanemisprogrammi suunamise ja teavitamise protsesside muutmisega. Senise töökorralduse asemel luuakse lahendus, mille kohaselt teavitatakse uussisserändajaid kohanemisprogrammi koolitustest automaatselt ajal, mil neile avaneb võimalus registreeruda sobivale koolitusele. Selle rakendamine eeldab nii õiguslike aluste loomist kui ka vajalike infosüsteemide ja IT-arenduste elluviimist.

Muudatused mõjutavad ka kohanemisprogrammi korraldamiseks kasutatavaid infosüsteeme ja andmevahetusprotsesse, kuna suurem rõhk liigub automatiseeritud suunamisele, teavitamisele ja koolituskohtade haldamisele. Sellega kaasneb vajadus kohandada olemasolevaid tehnilisi lahendusi ning tagada erinevate osapoolte vaheline sujuv andmevahetus.

Samas on protsesside ajakohastamise eesmärk vähendada pikemas perspektiivis käsitsi tehtavat tööd ning muuta kohanemisprogrammi korraldus tõhusamaks ja kasutajasõbralikumaks. Automaatsem ja paindlikum teavitamine aitab vähendada olukordi, kus uussisserändajad peavad ise pidevalt jälgima koolituste avanemist, ning võimaldab koolituskohti efektiivsemalt hallata. Pikemas perspektiivis toetavad muudatused ka kohanemisprogrammi tõhusamat korraldust, võimaldades paremini prognoosida koolitusvajadust, vähendada katkestamisi ning kasutada olemasolevaid koolituskohti ja ressursse sihipärasemalt.

Eelnõuga ei kehtestata uussisserändajatele täiendavaid aruandlus- ega dokumenteerimiskohustusi väljaspool kohanemisprogrammis osalemise korraldamiseks vajalikku teabevahetust. Samas suureneb kohanemisprogrammi elluviimisega seotud töökoormus riigi poolel seoses kohanemisprogrammi mahu, sihtrühmade ja õppekorralduslike lahenduste laienemisega.

6. Määruse rakendamisega seotud tegevus, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine eeldab kohanemisprogrammi õppematerjalide, õppekavade ja tehniliste lahenduste ajakohastamist ning uute moodulite rakendamist. Täiendavad tegevused on seotud eelkõige rahvusvahelise kaitse taotlejatele suunatud sisseelamismooduli käivitamise, digimooduli rakendamise ning kohanemisprogrammi suunamise ja teavitamise protsesside arendamisega.

Täiendavad kulud kaasnevad ka baasmooduli mahu suurenemisega. Võrreldes varasema korraldusega suureneb baasmooduli maht ning moodulisse lisandub Eesti kultuuri-,

väärtusruumi- ja ühiskondlike normide käsitus. Koolitusmahu suurenemine toob kaasa ühe õppija koolitamise ühikukulu kasvu.

Määruse rakendamisega kaasnevad täiendavad kulud seoses koolitusmahu suurenemise, uue sihtrühma kaasamise, õppematerjalide arendamise, infosüsteemide kohandamise ning teenuse korraldamisega. Infosüsteemide arendused hõlmavad eelkõige kohanemisprogrammi haldamiseks kasutatava Settle in Estonia infosüsteemi (SIE) kohandamist uute moodulite ja sihtrühmade rakendamiseks, sealhulgas registreerimise, osalemise jälgimise, automaatteavituste ja aruandluse lahenduste arendamist. Lisaks võivad kulud kaasneda digimooduli e-õppe lahenduste väljatöötamise ja rakendamisega. Arenduste täpne maht ja maksumus selguvad rakendamise ettevalmistamise ning piloteerimise käigus. Rahvusvahelise kaitse taotlejatele kohanemisprogrammi pakkumise eeldatav kogukulu aastatel 2026–2029 on ligikaudu 2 miljonit eurot. Täpsemad kulud sõltuvad sihtrühma tegelikust mahust, teenuse pakkumise korraldusest ning hangete tulemustest.

Määruse rakendamisega seotud kulud kaetakse peamiselt Kultuuriministeeriumi valitsemisala välisvahenditest, eelkõige Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi (AMIF) vahenditest. Vajaduse korral tagatakse riigieelarveline kaasrahastus Kultuuriministeeriumi valitsemisala vahenditest

Määrusest ei tulene otseseid tulusid. Kaudne positiivne mõju avaldub uussisserändajate paremas toimetulekus, avalike teenuste tõhusamas kasutamises ning vajaduse vähenemises täiendavate tugimeetmete järele hilisemas kohanemis- ja lõimumisprotsessis.

7. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. Haldusmenetluse seaduse § 93 lõike 2 kohaselt hakkab määrus kehtima (jõustub) kolmandal päeval pärast kehtivas korras avaldamist, kui seaduses või määruses endas ei ole sätestatud hilisemat tähtpäeva.

8. Eelnõu koostamine

Eelnõu esitati koostamiseks Siseministeeriumile, Justiits- ja Digiministeeriumile ning Haridus- ja Teadusministeeriumile.

Eelnõu esitati arvamuse avaldamiseks Politsei- ja Piirivalveametile, Integratsiooni Sihtasutusele, Eesti Pagulasabile, ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) Eesti esindusele ning Eesti Inimõiguste Keskusele.

Eelnõu kohta laekunud tagasiside on koondatud seletuskirjale lisatud tabelisse.